

500 ХАЙКУ

Съставителство и превод от японски
Людмила Холодович, Александър Киров

Съдържание

Предговор.....7

正月

Нова година..... 21

春

Пролет..... 35

夏

Лято 109

秋

Есен..... 179

冬

Зима 249

Десет хайку..... 295

Речник 303

Биографични бележки..... 307

ПРЕДГОВОР

Поетичното майсторство се е ценяло много високо в страните от Далечния Изток – Китай, Корея и Япония. Тъй като езикът на поетичното общуване в тези страни бил китайският, писмената поезия в Япония имала една характерна особеност – от самото си възникване тя е двуезична. Поезията на китайски език се наричала *ши* 詩 – стихотворение, а на японски *ута* 歌 – песен. Първата поетична антология „Кайфусо“ 懷風藻 – „Скъпите ветрове на поезията“ – се появява през 751 г. Съставителите на тази антология са се стремили да представят страната си на цивилизования по онова време

свят – Китай и Корея – на разбираем за тях език.

Едновременно с поезията на китайски съществува и поезия на японски език, която води своето начало от дълбока древност. Първата поетична антология на японски език излиза малко след „Кайфусо“ и се нарича „Маньошу“ 万葉集 – „Сборник от безброй листа“.

Огромно влияние върху формирането на японската поезия оказва китайската от епохата Тан (618–907) и особено творбите на великия китайски поет Бо Дзю’и (772–846), известен още и като Бай Дзю’и. С творчеството му японските аристократи-поети се запознават през 838 г., когато в Япония се появява първата му стихосбирка. Неговото влияние върху японската поезия било огром-

но. Историкът Аояма Ену (1776–1842) в своята „Кратка история на японските императори“ – „Тенчо ширяку“ 皇朝 史略 привежда следната история от живота на император Такакура: „Когато император Такакура бил дете, му подарили красиво кленово дърво, което много харесал и заповядал на Фудживара Нобунари да го пази. Един ден слуги от двореца възнамерявали да пийнат вино и отрязали няколко клона от дървото, за да запалят огън. Като видял това, Нобунари бил потресен и заповядал да накажат слугите. Та нали императорът му бил заръчал да пази дървото! Нобунари доложил на императора за случилото се и удряйки челото си в земята, молил да бъде наказан. Императорът отвърнал: „В едно стихотворение от епохата Тан се казва:

Запалих огън
с червени кленови листа
и топля вино сред гората.

Откъде познават тези прости слуги това изискано занимание?!“

高倉天皇幼時有獻楓者。天皇愛之命藤原信成守之。一日仕丁將飲酒翦枝爲薪以煖酒信成見而大驚收仕丁將之罪會天皇使信成上其樹信成具奏其狀叩頭請罪天皇從容曰唐詩有云林間煖酒燒紅葉。誰教仕丁作此風流。無復所問。

Повече не се занимавал със случая. От Бо Дзю'и и японските поети се учили на пестеливост на изразните средства и простота на лексиката, характерни за даоизма. Думите на Лаодзъ – „Знаещият не говори, го-

ворещият не знае“ 知者不言, 言者不知 – имат много дълбок философски смисъл: мъдрият човек, който прониква в същността на нещата, не говори много, а този, който говори много, не е разбрал същността им. Тези думи определят смисъла на поезията от епохата Тан, а също така и на японската поезия.

Основната поетична форма на поезията на японски език била *танка* – къса песен, състояща от пет стиха: 5–7–5 срички в първите три стиха, и 7–7 срички в последните два стиха. Поезията *танка* била култивирана в придворната среда на Япония и е достигнала своя разцвет през периода Хейан (794–1192). Съдържанието на *танка* в повечето случаи било следното: първите три реда създавали някакъв природен образ, а оста-

налите два – съзвучните с този образ чувства на поета.

През периода *Хейан* с голяма популярност сред аристокрацията се ползвала салонната игра *хайкай-но ренга* 俳諧の連歌 – шеговити нанизани строфи, в която взимали участие няколко души. Единият участник произнасял първата част от *танка* – тристишие от 5–7–5 срички, а вторият – довършвал останалите два реда от 7 и 7 срички. Постепенно тази игра ставала все по-сложна, а участниците – все повече, като всеки използвал последния ред на вече казаното стихотворение за начало на ново тристишие или двустиишие. Така се получавали *ренга* – нанизани строфи. Била избирана темата на първото тристишие, която определяла и темата на цялата *ренга*. Това

тристишие постепенно се обособило в нов жанр, наречен *хокку* 発句 – „първа строфа“, а думата *хайку* 俳句, с която този жанр е известен у нас, била въведена от литературния критик и поет Масаока Шики (1866–1902). Първата сричка *хай* 俳 е взета от думата *хайкай*, а втората *ку* 句 – от думата *хокку*.

И така, хайку е тристишие от общо седемнадесет срички, които са разделени на три стиха от 5–7–5 срички. Всяко хайку е мигновено усещане, въплътено в малка словесна картина – образ. *Хайку* се ражда от непосредствения жизнен опит. Определен момент от живота се запечатва в нашето съзнание с улавянето на мига. Случки, пейзажи, съзвучни с вътрешното състояние на душата, които ни дават усещане за радост или тъга, самота

или щастие. Такива картини, изразени с думите на тристишието, събуждат у читателите същото усещане. Доброто хайку трябва да бъде колкото е възможно по-просто, за да бъде лесно възприемано. От друга страна, читателят трябва с вътрешното си зрение да долови същата картина, която е виждал и поетът. Само в този случай пред него ще се разкрие истинският смисъл на хайку. Художникът може да нарисова есенен пейзаж, изобразявайки всичко до най-дребните детайли, но може да предаде картината на приближаващата есен и само с два-три щриха: няколко голи клона и кацнала на тях птица.

Такава картина събужда у зрителя не по-малко чувства... Така рисуват японските художници, така пишат и японските поети на стихотвор-

ния жанр хайку, като оставят зрителя или читателя да ги довърши със собственото си въображение.

Темата за единението на човека и природата, идваща от даоизма, е много важна за хайку. Смяната на годишните времена е един от основните мотиви. Във всяко хайку е задължителна сезонната дума – *киго* 季語, сочеща в кое време от годината става действието. Сезонната дума може да посочи сезона директно с думите: късна есен – *аки-но* 秋, първи ден на новата година – *ганджицу* 元日, или косвено, с думите: луна в мъгла – *обородзуки* 朧月; кукувица – *канкодори* 時鳥, цикада – *семи* 蟬 за лято; гарван – *карасу* 鴉, плашило – *какаши* 案山子 за есен; леден вятър – *когараши* 凧, зимна самота – *фуюгомори* 冬籠, сняг – *юки*

雪, слана – *шимо* 霜 за зима. Също така и в антологите на хайку стихотворенията се разполагали по раздели – нова година, пролет, лято, есен и зима. Традиционното разделяне в поетичните антологии по сезони не е случайно. Не само природата, а и човешкият живот има своите пролет, лято, есен и зима.

Повечето хайку се построяват на принципа на съпоставянето. Обикновено се съпоставят два обекта, обект и фон, различни състояния на един обект, качества. Например охлюв и планината Фуджи, голяма мравка и татами, старо езеро и жаба, зимна буря и стара жена. *Хайку* не обяснява, а предава, не казва, а показва. То кара читателя да усети същото, което е усетил и самият автор, когато е писал творбата.

Хайку се характеризира с пределна лаконичност на изразните средства и наситеност на асоциативния подтекст.

Стихотворението, състоящо се от няколко думи, се построява, като правило, на един вещественно доловим детайл, който дава възможност за по-пълното развитие на темата. Простотата на хайку е съвършената простота, зад която се крие изостреното възприятие и колкото по-богат е вътрешният свят на читателя, толкова по-добре неговото сърце ще откликне на призива на поета, прозвучал в хайку.

При превода невинаги е възможно хайку да бъде преведено точно със 17 срички – предвид различията в дължината на думите в японския, българския и другите езици. Прево-

дачите обикновено се стремят да запазят духа на стихотворението чрез вярното предаване на образите. При превода на хайку често се използва рима. Като пример можем да посочим бразилското хайку. В японския език обаче рима не съществува и римуваните преводи на хайку звучат неестествено.

Погрешно е твърдението, че хайку е чисто японско явление, непонасящо имитация, че своеобразната мелодика на японския език, благозвучният му ритъм, не позволяват на хайку да прозвучи добре на други езици. Тъкмо обратното, фонетичните особености на японския език са по-ограничаващи от тези на европейските езици и са по-малко благоприятни за поезията. Интересно в хайку е съдържанието му. В асо-

циативния подтекст е мъдростта на хайку и мъдростта на японската поезия. Всеки, който не е многословен – *фугеншия* 不言者, който вижда с вътрешното си око нещата, би могъл да пише хайку. Именно затова хайку е станало явление в световната култура. В този жанр много успешно творят и български поети. Важното е да се помни, че и четенето, и писането на хайку трябва да доставя най-вече радост. Надяваме се тази антология да ви зарадва.

*Людмила Холодович
Александър Киров*